

*Aizsargapavu izvēles un lietošanas
vadlīnijas*

Rīga 2013

IAL UN TO LOMA PREVENTĪVAJĀ DARBĪBA: KAS MAN JĀZINA? KAS IR IAL?

Individuālie aizsardzības līdzekļi (IAL) ir ierīces, izstrādājumi, iekārtas un sistēmas, kuras nodarbinātais valkā vai citādi lieto darbā, lai aizsargātu savu drošību un veselību no viena vai vairāku darba vides riska faktoru iedarbības.

KAS JĀIEVĒRO ATTIECĪBĀ UZ IAL?

Latvijas tirgū piedāvājumiem IAL jāatbilst Ministra kabineta 2003.gada 11.februāra noteikumu Nr.74 "Prasības individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, to atbilstības novērtēšanas kārtība un tirgus uzraudzība" prasībām, kas izstrādāti saskaņā ar ES direktīvām 89/686/EEC, 93/68/EEC, 93/95/EEC un 96/58/EC. Par minēto noteikumu ievērošanu atbild IAL ražotājs vai importētājs/piegādātājs.

Visiem tirgū piedāvājumiem IAL ir jābūt **CE marķējumam**. CE marķējums apliecina produkta atbilstību ES direktīvu un harmonizēto standartu prasībām. Liela daļa no šiem standartiem ir adaptēti arī kā Latvijas standarti. Marķējumam ir jābūt ļoti saskatāmam un salasāmam. Ja IAL ir par mazu, lai uz tā izvietotu nepieciešamo informāciju, tad CE marķējumu, piktogrammas/ideogrammas, skaidrojumu izvieto uz IAL iepakojuma un lietošanas instrukcijā.

IAL ir jābūt nodrošinātiem ar **lietošanas instrukciju valsts valodā**. Lietošanas instrukcijā jāiekļauj informācija par IAL lietošanas mērķi, glabāšanu, izmantošanu, tīrīšanu, apkopi, piemērotajiem papildpiederumiem/rezerves daļām, aizsardzības spēju, ar lietošanu saistītiem ierobežojumiem, derīguma termiņu; transportēšanai nepieciešamo iepakojumu, pazīšanas zīmēm, apzīmējumiem utt. Ieteicams lietot Eiropas valstu piktogrammas/ideogrammas.

Atbilstoši normatīvo aktu prasībām, uz atsevišķiem IAL jānorāda izgatavošanas datums, nolietojamība un derīguma termiņu, sērijas numuru, aizsardzības pakāpi, ķīmisko vielu nosaukumus vai kodus u.c. būtisku informāciju.

Ražotājam vai importētājam ir jānodrošina sekojoša IAL dokumentācija:

- tehniskā dokumentācija, kurā ir IAL vispārīgs apraksts un darbību apraksts,(visām IAL kategorijām);
- atbilstības deklarācija (visām IAL kategorijām);
- tipa pārbaudes sertifikāts (II un III kategorijas IAL);
- kvalitātes sistēmas sertifikāts (III kategorijas IAL);
- IAL lietošanas instrukcijas un pazīšanas zīmes un apzīmējumi (II un III kategorijas IAL). Ar šiem dokumentiem ražotājs, piegādātājs vai importētājs nodrošina lietotājus un tirgus uzraudzības iestādi pēc tās pieprasījuma.

Lietojot darbā individuālos aizsardzības līdzekļus jāievēro prasības, kas ir noteiktas Ministru kabineta 2002.gada 23.augusta noteikumos Nr.372 "Darba aizsardzības prasības, lietojot individuālos aizsardzības līdzekļus" (turpmāk — Noteikumi). Darba devējs ir atbildīgs par to, lai viņš iegādātos tikai tādus IAL, kas atbilst Ministru kabineta noteikumu Nr.74 "Prasības individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, to atbilstības novērtēšanas kārtība un tirgus uzraudzība" prasībām.

KAD JĀLIETO IAL?

Lai izvairītos no darba vides riska un tā iespējamā kaitējuma veselībai, par prioritāriem tiek uzskatīti organizatoriska un tehniska rakstura pasākumi, jeb tā saucamie kolektīvie aizsardzības pasākumi, kas domāti, lai novērstu risku tā avotā vai, lai aizsargātu visus nodarbinātos uzreiz, nevis katru individuāli. Ja izrādās, ka šie pasākumi nav pietiekami, lai garantētu atbilstošu drošības pakāpi, tiek izmantoti individuālie aizsardzības līdzekļi pastāvošā riska novēršanai vai samazināšanai. IAL var lietot arī kā pagaidu aizsardzības līdzekli nodarbināto drošības garantēšanai, kamēr nevar realizēt kādu kolektīvās aizsardzības pasākumu.

ČETRAS GALVENĀS METODEDES, LAI NOVĒRSTU VAI SAMAZINĀTU DARBA VIDES RISKU.

Lai nodrošinātu nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā, aizsargāties pret darba vides risku (apzīmēts ar sarkanu trijstūri kā brīdinājuma zīme) var:

1. NOVĒRŠOT RISKU
2. IEROBEŽOJOT RISKU
3. IZVĒLOTIES KO DROŠĀKU (BEZ RISKĀ)
4. AIZSARGĀJOT SEVI

1. NOVĒRSIET RISKU! 2. IEROBEŽOJIET RISKU! 3. IZVĒLIETIES KO DROŠĀKU! 4. AIZSARGĀJIET SEVI!

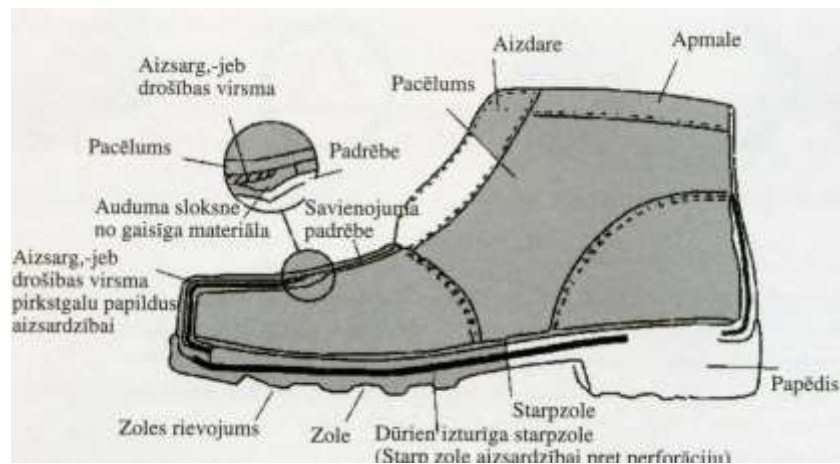
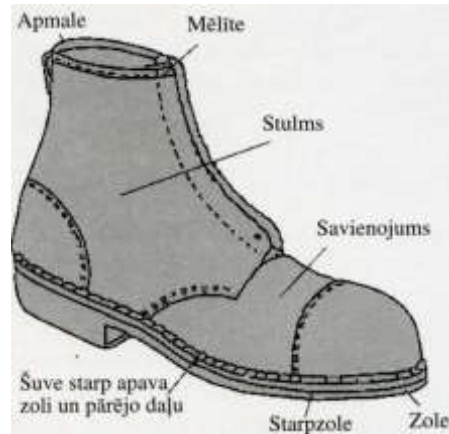
KĀDUS IAL UN KADĀ VEIDĀ LIETOT?

IAL lietošana vai vairāku dažādu IAL izmantošana ar mērķi, novērst vienu vai vairākus riska faktorus, var būt saistīta ar dažādām **neērtībām**. Tādējādi, izvēloties atbilstošos IAL, jāņem vērā ne tikai to drošības pakāpe, bet arī ērtums. To izvēlei jābalstās uz **visu to riska faktoru izpēti un izvērtēšanu**, kas sastopami darba vietā. Proti, jāņem vērā darba vides riska faktori, to cik bieži un ilgi nodarbinātais tiek tiem pakļauts, darba vides riska realizēšanās varbūtība un seku nopietnība, darba vietā un tās apkārtnē esošie apstākļi, iespējamā kaitējuma veids, ergonomikas prasības un nodarbinātā auguma īpatnības. Lietojamajiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem ir jābūt nevainojamā stāvoklī un, tiem jānodrošina pilnīga nodarbināto drošība un veselības aizsardzība. IAL drīkst lietot tikai tam mērķim, kam tie ir domāti, ievērojot ražotāja dotās lietošanas instrukcijas.

AIZSARGAPAVI: DEFINĪCIJAS UN IEDALĪJUMS

Aizsargapavi ir jebkuri apavi, kas domāti, lai nodrošinātu noteiktu aizsardzību pret risku, kas saistīts ar kādas operācijas veikšanu darba vietā.

Zīmējumos attēloti dažādi elementi, kuriem jābūt iekļautiem aizsargapavos.

Ņemot vērā aizsardzības pakāpi, kāju un pēdu aizsardzībai lietojamās aizsardzības līdzekļus var iedalīt šādās kategorijās:

- drošības apavi;
- aizsargapavi;
- darba apavi.

Drošības apavi

Tie ir profesionālās lietošanas apavi, kas nodrošina aizsardzību pirkstu daļā. Tajā iekļauts drošības purngals, kas nodrošina atbilstošu aizsardzību pret triecienu, kura spēks ir 200 J un pret statisko saspišanu ar lādiņu 15 KN.

Aizsargapavi

Tie ir profesionālās lietošanas apavi, kas nodrošina aizsardzību pirkstu daļā. Tajā iekļauts drošības purngals, kas nodrošina atbilstošu aizsardzību pret triecienu, kura spēks ir 100 J un pret statisko saspišanu ar lādiņu 10 KN.

Darba apavi

Tie ir profesionālās lietošanas apavi, kas nodrošina aizsardzību pirkstu daļā.

AIZSARGAĻI: CE MARĶĒJUMS

Visiem tirgū piedāvātajiem aizsargapaviem ir jābūt **CE marķējumam**. CE marķējums apliecina aizsargapavu atbilstību ES direktīvu un harmonizēto standartu prasībām. Marķējumam ir jābūt labi saskatāmam un salasāmam.

AIZSARGAĻI: PRET KO TIEM JĀAIZSARGĀ?

Darba vietā nodarbinātā kājas un līdz ar to arī viss viņa ķermenis var būt pakļauts dažāda veida briesmām, kuras pēc to iedarbības var tikt iedalītas trīs grupās:

- kāju savainojumi, kas radušies ārējas iedarbības rezultātā;
- risks nodarbinātajiem, kas saistīts ar iedarbību uz viņu kājām;
- risks nodarbināto veselībai vai neērtības, kas saistītas ar apavu lietošanu.

AIZSARGAĻI: KAS MAN JĀŅEM VĒRĀ?

Apaviem jābūt ar pietiekami lielu pretestību, lai tie spētu izturēt dažādas ietekmes un iedarbību, un nodrošinātu nepieciešamo aizsardzību visā to lietošanas laikā. Darba vides riska faktori, kas varētu ietekmēt un apdraudēt apavu aizsardzības funkcijas efektivitāti, ir atspoguļoti blakus dotajā attēlā.

AIZSARGAPAVI: KĀ TOS IZVĒLĒTIES?

Lai izvēlētos pareizos līdzekļus, kas aizsargātu kājas, nepieciešams labi pārzināt darba vietas apstākļus un tās apkārtni. Tieši tādēļ šī izvēle jāveic darba aizsardzības jomā **kompetentam speciālistam**, un šajā procesā noteikti jā piedalās arī pašiem nodarbinātajiem.

- Pirms iegādāties individuālos aizsardzības līdzekļus kāju un pēdu aizsardzībai, vajadzētu aizpildīt Noteikumu 2.pielikumā doto veidlapu, izvērtējot darba vietā esošos darba vides riskus, kuru novēršanai lietojami aizsardzības līdzekļi, ņemot vērā arī iespējamās riska faktorus un ārējās ietekmes, kas minētas sadaļās "Pret ko tiem jāaizsargā?" un "Kas man jāņem vērā?". Balstoties uz šo sarakstu, ir jāizpēta dažādu ražotāju piedāvātie apavu modeļi (ražotāju piedāvājumā jābūt iekļautai lietošanas instrukcijai un citai svarīgai informācijai (aizsargapavu aizsardzības rādītāji), kas ļautu izdarīt pareizo izvēli).
- Izvēloties aizsargapavus, ir ieteicams balstīties uz ražotāja doto aizsargapavu raksturojumu un lietošanas instrukciju. Šī ražotāja sniegtā informācija ietver visas nepieciešamās ziņas attiecībā uz apaviem: to uzglabāšanu, lietošanu, tīrīšanu, apkopi, dezinfekciju, aksesuāriem, nomainīšanas (rezerves) detaļām, aizsardzības kategorijām, derīguma termiņa beigu datumu, marķējuma izskaidrojumus u.c.
Pirms aizsargapavu iegādāšanās, tie jāizmēģina darba vietā. Ņemot vērā dažādās individuālās kājas anatomiskās īpatnības, apaviem ir jābūt dažādas formas, platuma un izmēra.
- Kad tiek izdarīts aizsargapavu pirkums, no ražotāja vai piegādātāja ir jāsaņem lietošanas instrukcija valsts valodā. Ja darba vietā ir nodarbinātie, kas nesaprot šo valodu, darba devējam ir jāparūpējas par to, lai viņi saņemtu nepieciešamo informāciju tādā veidā, kas tiem būtu saprotams.

AIZSARGAPAVI: KĀ TOS LIETOT?

Daži praktiski ieteikumi attiecībā uz aizsargapavu lietošanu:

- Apavu lietošanas ērtums ir ļoti dažāds atkarībā no katra nodarbinātā. Tādēļ būtu ieteicams izmēģināt dažādus apavu modeļus un dažādus to izmērus. Dažādas apavu formas variācijas sastopamas viena vai otra ražotāja kolekcijās vai vienas kolekcijas ietvaros. Tā, piemēram, ja drošības purngals ir par šauru, bieži vien pietiek nomainīt doto apavu modeli pret platāku. *Apavu valkāšanas ērtums tiek panākts:*
  - izveidojot polsterējumu potītes zonā;
  - veidojot pildījumu apava mēlītē;
  - veicot apkopi, kas aizsargā pret mikrobiem.
- Aizsargapavi var būt gan kurpes, gan zābaki. Taču labāk ieteicams lietot zābakus, jo tie ir praktiskāki, nodrošina lielāku aizsardzību un ciešāk piekļaujas kājai. Zābaki arī aizsargā pret izmežģījumiem un tādējādi samazina savainojuma risku.

- Kāju svīšana nav saistīta konkrēti ar aizsargapavu valkāšanu, bet gan ar jebkuru kurpju vai zābaku nēsāšanu. Tādēļ higiēnas nolūkos katru dienu ir jāmazgā kājas un jāmaina zeķes. Būtu vēlams katru dienu mainīt arī apavus, jo lielas svīšanas rezultātā var gadīties, ka sviedri, kas iesūkušies apavu ādā, nepaspēj izgarot pa to laiku, kamēr apavi netiek valkāti. Ieteicamais risinājums būtu lietot divus kurpju vai zābaku pārus.
- Aizsargapavu derīguma termiņš ir cieši saistīts ar to valkāšanas un apkopes nosacījumiem. Apavi ir regulāri jāpārbauda. Ja to stāvoklis ir neapmierinošs (piemēram: nodilusi zole, purngala nepareiza apkope, nodilums, deformācija vai atkarājušies zābaka stulmi), tie ir jāsalabo, jāpārveido vai jāpārtrauc lietot. Darba devējam ir ieteicams iespēju robežās noteikt apavu izmantošanas ilgumu (derīguma termiņu), ņemot vērā apavu konstrukcijas īpatnības, un darba vietā un tās apkārtne valdošos apstākļus. Šis termiņš jāiekļauj darba instrukciju sarakstā, līdzās norādījumiem par apavu uzglabāšanu, apkopi un lietošanu.
- Ādas izstrādājumi pieņem pirmā valkātāja kājas formu. Šī iemesla, kā arī higiēnas apsvērumu dēļ, nevajadzētu pieļaut, lai apavus izmantotu nākamais valkātājs. Savukārt, gumijas vai plastikāta zābaki var tikt izmantoti atkārtoti, pēc to iepriekšējas iztīrīšanas un dezinfekcijas. Uz apaviem, kuri domāti vairākkārtējai un atkārtotai lietošanai, jābūt norādēm par nepieciešamību tos dezinficēt.
- Sviedriem ir nepatīkama smaka, kas saistīta ar baktēriju sadalīšanos, kuras piedevām veicina apava iekšpuses ātru bojāšanos. Izvairīties no baktērijām un sēnītēm ir iespējams, veicot apkopi, kas iznīcina baktērijas gan apavu ražošanas procesa laikā, gan regulāri to izmantošanas laikā.

AIZSARGAPAVU APKOPE

Aizsargapavu apkopē ieteicams ievērot šādas prasības:

- aizsargapavi regulāri jātīra;
- aizsargapavi jāizžāvē, kad tie ir kļuvuši mitri. Taču tos nevajadzētu novietot pārāk tuvu karstuma avotam, lai izvairītos no pārāk krasām temperatūras izmaiņām un ar to saistīto ādas bojāšanos;
- jāizmanto mūsdienās pieejamos tīrīšanas līdzekļus, kas parasti ir piemēroti ādas izstrādājumiem, kas tiek lietoti ļoti mitrā vidē, piemēram, celtniecībā. Tāpat ir vēlams izmantot tādus produktus apavu apkopei, kuriem piemīt spēja aizsargāt ādu pret ūdens iesūkšanos tajā. Pat vislabākās kvalitātes āda zaudē savas īpašības, ja tā netiek atbilstoši apkopta un uzturēta kārtībā.